

SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ÖLÇÜT VE GÖSTERGELERİ AÇISINDAN ÜLKEMİZDEKİ MEVCUT DURUM

Ayhan AKYOL

*Arş. Gör., SDÜ Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı ISPARTA
E-posta: akyol@orman.sdu.edu.tr*

Özet

Sürdürülebilir orman yönetimi (SOY) kavramı, 1990'lı yıllarda Dünya gündemine girmiş ve o zamandan bu yana sıkça kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Türkiye, Dünyada yaşanan bu gelişmelerden uzak kalmamış, Yakın Doğu ve Helsinki süreçleri sonucunda ortaya çıkmış SOY ölçüt ve göstergelerini harmanlayarak kendi ölçüt ve göstergeler setini oluşturmaya çalışmıştır. Orman Genel Müdürlüğü (OGM) bir taraftan orman kaynaklarını bu setle izlerken, diğer taraftan da bu ölçüt ve göstergeleri ülkemiz koşullarına uyarlamaya çalışmıştır.

Bu çalışmalar örneklendirilecek olursa; 1999–2000 yıllarında OGM'nin hazırladığı ilk sette Biyolojik Çeşitlilik ölçütü 11 adet gösterge ile ifade edilirken, mevcut durumda (2008 yılı) Biyolojik Çeşitlilik ölçütü 4 adet gösterge ile ifade edilmeye başlanmıştır. İzleme dışı bırakılan göstergeler incelendiğinde (ormanlık alanda risk altındaki türler, önemli türlerin kendi yayılış alanındaki populasyon seviyeleri vb. gibi) OGM'nin zaman içerisinde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP) ile ilişkili göstergeleri izleme dışı bıraktığını göstermektedir. Bu durumda OGM'nin uygulamaya koyduğu SOY sistemi daha çok OGM'nin hizmet ve görevlerini kapsayan bir sistem olmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında, bu olgunun en önemli sonuçlarından bir tanesi orman sertifikasyonu üzerine olan etkileridir. OGM'nin ormanların sürdürülebilirliğini ölçmek için kullandığı mevcut ölçüt ve gösterge seti ile ülkemizin sertifikasyon çalışmalarında arzu edilen başarı düzeyini sağlaması zor görünmektedir.

Bu bildirinin amacı, OGM'nin 1999–2000 yıllarında oluşturduğu ölçüt ve göstergeler seti ile son dönemde gelinen mevcut durumu ortaya koymak ve uluslararası düzeyde kabul gören bir kuruluş olan Orman İdare Konseyi (FSC) ilkeleri açısından bir değerlendirmesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir orman yönetimi, ölçüt ve göstergeler, sertifikasyon, Türkiye

Sustainable Forest Management Criteria and Indicators and the Present Situation of Turkey

Abstract

Sustainable Forest Management (SFM) put on the agenda in the world in 1990's and it has been frequent conception since this time. Turkey tried to make its own criteria and indicator setting by blending SFM criteria and indicators that arised at the and of the Near East and Helsinki processes. With this criteria and indicators set, General Director of Forestry (GDF) started to gather the data that is going to show forest resources condition. GDF tried to adjust criteria and indicators into Turkey's condition while trying to get those inputs in the local level.

Examples; in the first set that GDF made Biological Diversity criteria was 11 indicators in 1999-2000, Biological Diversity criteria is started to express with 4 indicators in 2008. In this condition, SFM system that GDF applied is a system which includes the obligations of GDF's function and services more. One of the most important results of this condition is effects on forest certification. Observed by Turkish vision, it is not possible to take certificate from the institutions that give international certificate with the criteria and indicators set that GDF uses to measure forest's sustainability.

This study aim to indicate the existing condition with the criteria and indicators set that GDF made in 1999-2000. And to evaluate by the vision of Forest Stewardship Council (FSC) principles which is accepted in the international level.

Keywords: Sustainable forest management, criteria and indicators, certification, Turkey

1.Giriş

20. yüzyılın son çeyreğine doğru uygulanmakta olan çevresel politikaların sonuç vermemesi ve buna bağlı olarak pek çok çevresel tahribatın artan oranda devam etmesi ciddi endişelere neden olmuştur. Belirgin olarak 1970’li yıllardan başlamak üzere Birleşmiş Milletlerin gözetiminde çevre ve kalkınma konularının birlikte ve dengeli bir şekilde ele alınması için birtakım uluslararası süreçler başlatılmıştır. Bu çerçevede 1992 yılında Rio’da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), önemli bir milat kabul edilmektedir.

Zirveden sonra Dünya’nın çeşitli bölgelerinde Rio Kararlarının uygulanması için bölgesel çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Avrupa için başlatılan *Helsinki (Pan-Avrupa) Süreci* ile Yakın Doğu için başlatılan *FAO-UNEP Yakın Doğu Süreci*’nde yer almıştır. Dünya’nın değişik bölgelerini içeren süreçlerde ilk iş olarak “*Sürdürülebilir Orman Yönetimi*”nin (SOY) bölge şartlarına uygun tanımı yapılmış ve “*Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeleri*” bölgesel ve yöresel düzeylerde belirlenmeye çalışılmıştır.

Pan-Avrupa sürecinde SOY; “*Orman alanlarının ve kaynaklarının yerel, ulusal ve küresel düzeylerde, biyolojik çeşitliliğini, verimliliğini, kendini yenileme kabiliyetini ve yaşama enerjisini, ekolojik, ekonomik ve sosyal fonksiyonlarını yerine getirebilme potansiyelini şimdi ve gelecekte koruyacak ve diğer ekosistemlere zarar vermeyecek bir şekilde düzenleme ve yararlanma biçimi*” şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye’nin de kabul etmiş olduğu bu tanım, diğer bölgesel süreçlerde de benimsenmiş ve küresel bir tanım haline gelmiştir (Leal, 1997; Anonim, 2004).

Pan-Avrupa sürecinde *Ölçütler; kavramsal seviyede sürdürülebilirliğin farklı yönleri için tanımlayıcılar* olarak ifade edilirken, *göstergeler, ölçütlere bağlı ölçülebilen veya tanımlayıcı değişkenler* olarak tanımlanmıştır. Ölçütler, ormanların ekosistem olarak yönetilmesinin vazgeçilmez parçalarıdır. Bu parçalar orman ekosisteminin hayati fonksiyonlarını ve uzantılarını (*biyolojik çeşitlilik, orman sağlığı vb.*) ormanın çok yönlü sosyo-ekonomik faydalarını (*tomruk, rekreasyon, kültürel değerler*) ve SOY’u kolaylaştırmak için gereksinim duyulan politik çerçeveleri (*kanunlar, düzenlemeler ve ekonomik önlemleri*) içermektedir (Wijewardanal, 1997).

Göstergeler, ölçütlerdeki değişiklikleri değerlendirmek amacıyla periyodik olarak izlenen bir dizi ilgili tanımlayıcıdır. Belirli bir ölçütle bütünleşen göstergeler, ölçütlerin ne olduğunu ve ne anlama geldiğini tanımlar. Örneğin, *ekosistem ve türlerin çeşitliliği biyolojik çeşitliliğin göstergeleri, odun üretimi için orman alanı ve toplam servet orman verimliliğinin göstergeleridir*. Göstergeler kantitatif (sayısal) olabileceği gibi kalitatif (niceliksel) de olabilir. Bir ölçüt veya gösterge diğer ölçüt veya göstergelerin bulunduğu bir sistem içerisinde ele alınmalıdır. Ülke ormanlarının durumunu ve SOY’a yönelişin eğilimini, zaman içerisindeki ölçümlerle resmedilen farklı ölçüt ve göstergelerin birlikteliği belirlemektedir (Wijewardanal, 1997).

Orman Genel Müdürlüğü (OGM) 1999 yılında hazırladığı ölçüt ve göstergelerle ülkemizin durumunu değerlendirme çalışmalarına başlamıştır. OGM değerlendirme çalışmalarına devam ederken aynı zamanda da ölçüt ve göstergeleri ülkemiz koşullarına uyarlamaya çalışmaktadır. Ülkemizin içinde bulunduğu ekolojik, sosyal ve ekonomik koşulların farklılığı konunun önemini ve gerekliliğini kuşkusuz daha da arttırmaktadır. Nitekim, SOY bir *izleme ve değerlendirme* sürecidir. Bu süreçte izlemenin ve değerlendirmelerin yapılabilmesi için SOY

ölçüt ve göstergelerinin en uygun şekilde belirlenmiş olması gerekmektedir. Ülkemizin içinde bulunduğu ekolojik, sosyal ve ekonomik koşullar düşünüldüğünde ölçüt ve göstergelerin ülkemiz koşullarını tam olarak izleyebilecek ve değerlendirecek özelliklerde olması orman kaynaklarının sürdürülebilir olarak yönetilebilmesi için büyük önem arz etmektedir.

Bölgesel ve ulusal düzeyde belirlenen göstergeler çerçeve göstergelerdir. Bu göstergeler, uygulandığı düzeyde SOY'un izlenmesi için gerekli asgari ortak noktalar. Ancak, sadece ulusal düzeyde göstergeleri ölçmek ve bunları bir araya getirerek bir değerlendirme yapmak hiçbir zaman doğru sonuç vermez ve zaten bu bir amaç değildir. Bu nedenle, her bir uygulama birimi için SOY ölçütlerini oluşturan göstergelerin tespiti ve bu göstergelerin her yıl ölçülerek aynı düzeyde değerlendirilmesi ve raporlanması işin temelinin oluşturmaktadır. Ulusal raporlar, uygulama düzeyindeki değerlendirmelere dayalı olarak yapılacağından, göstergeler ancak bu şekilde doğru yorumlanabilecektir.

SOY'u sağlama araçlarından biri olarak üzerinde önemle durulan diğer bir konu da orman sertifikasyonu konusudur. Bu bağlamda orman sertifikalandırma; doğa dostu tüketiciler ile ürünlerini pazara sürdürebilirlik ilkesi ile sunmak isteyen üreticiler arasında güçlü bir ilişki kurmak suretiyle ormanların daha iyi yönetilmesini teşvik etmek amacıyla geliştirilmiş yeni bir araç olarak tanımlanmaktadır. Sertifika verilmesi işlemi ulusal/uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK) ya da özel kuruluşlar tarafından yürütülmekte; değerlendirmeler, ulusal düzeyde belirlenen, sosyal, ekonomik ve ekolojik ilke ve ölçütlere dayandırılmaktadır (Geray, 1999).

Bu bildiriye, OGM'nin oluşturduğu SOY sistemi ve bu sistemin uluslararası bir kuruluş olan Forest Stewardship Council'in (FSC) sertifikalandırma ilkeleri çerçevesinde bir değerlendirmesi yapılmaktadır.

2. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeleri

Daha öncede belirtildiği gibi Türkiye, taraf olduğu uluslararası süreçler ve anlaşmalar neticesinde SOY ölçüt ve göstergelerini belirleme çalışmalarına OGM'nin 1999 yılında başlattığı girişimlerle başlamıştır. Bu amaçla, Pan-Avrupa Süreci ile Yakın Doğu Süreci'nde belirlenen ölçüt ve gösterge setini harmanlamış ve ulusal düzeyde uygulanabilecek bir ölçüt ve gösterge seti hazırlanmıştır. OGM daha sonraki yıllarda bu seti test etmiş ve yaptığı bir dizi çalışmayla da ölçüt ve gösterge setine son şeklini vermiştir. OGM'nin başlangıç seti ve 2008 yılı itibari ile son şekli tablo 1-6'da verilmiştir (URL-1, 2008). *Orman Kaynakları* ölçütü ve bu ölçüte ait göstergelerin değişimi tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 1:Orman Kaynakları)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Orman Kaynakları	1	Ormanlar ve diğer ağaçlık alanlar	Orman Kaynakları	1	Ormanlar ve diğer ağaçlık alanlar
	2	Biyokütle/dikili servet, artım, karbon stoğu		2	Dikili servet, biyokütle ve karbon stoğu
	3	Amenajman planı olan ormanların alanı		3	Artım
	4	Kadastrosu yapılan ormanların alanı		4	Amenajman planı olan orman alanı
			5	Kadastrosu yapılan orman alanı	

Tablo 1 incelendiğinde, OGM'nin hazırlamış olduğu başlangıç seti ile 2008 yılındaki mevcut durum arasında anlam ve ifadeler bakımından farklılık gözükmemektedir. Ancak, artım mevcut durumda (2008 yılı itibariyle) ayrı bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 2’de *Biyolojik Çeşitlilik* ölçütü ve buna ait göstergelerin başlangıç ve mevcut durumuna ilişkin karşılaştırmaları verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, başlangıç seti ve mevcut durum göstergeleri arasında büyük farkların bulunduğu dikkati çekmektedir. Başlangıç setinde 11 gösterge ile ifade edilen biyolojik çeşitlilik ölçütü mevcut durum itibariyle 4 gösterge ile ifade edilmektedir.

Tablo 2. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 2:Biyojik Çeşitlilik)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Biyolojik Çeşitlilik	1	Orman ekosisteminin dağılımı	Biyolojik Çeşitlilik	1	Ormanların dağınıklık durumu
	2	Rezervler ve korunan alanlar		2	Silvikültürel bakımlar
	3	Ormanların dağınıklık durumu		3	Gençleştirme güvenilirliği
	4	Yok olan ender ekosistemler		4	Tohum kaynakları
	5	Ormana bağımlı türler			
	6	Ormanlık alanda risk altındaki türler			
	7	Meşcere karışıklığı			
	8	Tabii gençleştirme güvenilirliği			
	9	Tohum kaynakları			
	10	Yayılış alanı azalmakta olan ormana bağımlı türler			
	11	Önemli türlerin kendi yayılış alanındaki popülasyon seviyeleri			

Başlangıç setinde 1, 2, 4, 5, 6, 7, 10 ve 11 rakamları ile ifade edilen göstergeler mevcut durumda izleme çalışmalarından çıkarılmıştır. Mevcut duruma ise 2 rakamı ile ifade edilen silvikültürel bakımlar göstergesi eklenmiştir. İzleme çalışmalarından çıkarılan göstergeler incelendiğinde, OGM’nin özellikle Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP) ile ilişkili göstergeleri zaman içerisinde ölçüt gösterge setinden çıkardığını göstermektedir.

Sağlık, Canlılık ve Bütünlük ölçütüne ilişkin göstergelerin başlangıç seti ve mevcut durumuna ilişkin değerlendirmeler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 3:Sağlık, Canlılık ve Bütünlük)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Ormanların Sağlığı, Canlılığı ve Bütünlüğü	1	Doğal faktörlerden etkilenen ormanlar	Ormanların Sağlığı, Canlılığı ve Bütünlüğü	1	Doğal faktörlerden etkilenen ormanlar
	2	Başarılı doğal gençleştirme alanı		2	Başarılı tabii gençleştirme alanı
	3	Yaprak kurumaları		3	Açma yerleşme
	4	Açma, şehirleşme ve plansız turizm		4	Yakacak odun tüketimi
	5	Yakacak odun tüketimi		5	Orman yangınları
	6	İnsanların sebep olduğu orman yangınları		6	Otlatma zararı
	7	Otlatma zararı		7	İzinler ve irtifaklar
	8	Yabancı türlerden zarar gören alan			
	9	Ürün hasılatı trendi			

Başlangıç seti 9, mevcut durum 7 gösterge ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Başlangıç setinde 3 nolu yaprak kurumalarına ait gösterge, mevcut durum göstergelerinde 1 nolu doğal faktörlerden etkilenen ormanlar göstergesi içerisinde izlenmektedir. Ancak, 8 ve 9 rakamları ifade edilen (yabancı türlerden zarar gören alan ve ürün hasılatı trendi) göstergelere mevcut durum göstergelerinde yer verilmemiştir. Mevcut durum göstergelerinde ise, 7 nolu izin ve irtifaklar göstergesi izlenmeye başlanmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde ise, başlangıç seti ve 2008 yılı arasında herhangi bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 4:Üretim Kapasitesi ve Fonksiyonları)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Ormanların Üretim Kapasitesi ve Fonksiyonları	1	Entegre amenajman planlarıyla işletilen alan	Ormanların Üretim Kapasitesi ve Fonksiyonları	1	Entegre amenajman planları ile yönetilen ormanlar
	2	Odun üretimi		2	Odun üretimi
	3	Artım ve üretim dengesi		3	Artım ve üretim dengesi
	4	Odun dışı orman ürünleri		4	Odun dışı orman ürünleri üretimi

Tablo 5'te *Koruyucu ve Çevresel Fonksiyonlar* ölçütüne ait göstergeler karşılaştırılmıştır.

Tablo 5. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 5:Koruyucu ve Çevresel Fonksiyonlar)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Koruyucu ve Çevresel Fonksiyonlar	1	Koruyucu özelliği nedeniyle muhafaza edilen alanlar	Koruyucu ve Çevresel Fonksiyonlar	1	Koruyucu özelliği nedeniyle korunan alanlar
	2	Su havzalarını koruma alanları		2	Su havzalarını koruma alanları
	3	Rekreasyon ve dinlenme amaçlı ormanlar		3	Toprak muhafaza alanları
	4	Toprak muhafaza alanları			
	5	Kumul tespit alanları			
	6	Yamaç ıslah çalışmaları			
	7	Kumul tespiti ve yamaç ıslahta kullanılan çalı ve ağaççıkların verimi			
	8	Kumul tespit, havza ıslah planlarının etkinliği			
	9	Çölleşme ile mücadele çalışmaları ve sonuçları			

Tablo 5 incelendiğinde başlangıç seti ile mevcut durum arasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Başlangıç seti bu ölçütte 9 gösterge ile ifade edilirken mevcut durum itibariyle bu ölçüt 3 gösterge ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Başlangıç setinde 3, 5, 6, 7, 8 ve 9 rakamları ile ifade edilen göstergeler mevcut durumda izleme çalışmalarından çıkarılmış durumdadır. İzleme dışında bırakılan göstergeler incelendiğinde, bu göstergelerin özellikle Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'nün (AGM) görev ve yetki alanına giren çalışmalara ait olduğu görülmektedir. Örneğin başlangıç setinde yer alan yamaç ıslahı çalışmaları ve bu çalışmalara ait planların etkinliğini ölçmek amacı ile kullanılan göstergeler AGM'nin görev ve yetki alanına giren konulara ilişkin göstergelerdir. OGM zaman içerisinde bu göstergeleri izleme dışı bırakmıştır.

Son ölçüt olan *Sosyo-Ekonomik Fonksiyonlar* ölçütü incelendiğinde ise, başlangıç setinde 11 göstergenin yer aldığı, ancak daha sonraki yıllarda bu göstergelerin 5'e düştüğü Tablo 6'da net bir şekilde yer almaktadır.

Başlangıç setinde 3 ve 4 rakamları ile ifade edilen göstergeler (rekreasyon değeri ve avlanma değeri) mevcut durum göstergelerinde 2 rakamı ile ifade edilen odun dışı orman ürünlerinin değeri göstergesi içinde ifade edilmektedir.

Başlangıç setinde 7, 8, 9 ve 10 rakamları ile ifade edilen göstergelere ise, mevcut durumda yer verilmemektedir. İzleme dışı bırakılan göstergeler incelendiğinde bu göstergelerin Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü'nün (ORKÖY) görev ve yetki alanına girdiği görülmektedir. Bu durumda OGM'nin ORKÖY Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetki alanına giren konulara ilişkin göstergeleri izleme dışında bıraktığı, ölçüt ve gösterge setinde yer vermediği açıkça görülmektedir.

Tablo 6. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 6:Sosyo Ekonomik Fonksiyonlar)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Sosyo Ekonomik Fonksiyonlar	1	Odun ürününün değeri	Sosyo Ekonomik Fonksiyonlar	1	Üretilen odun ürününün değeri
	2	Odun dışı orman ürünlerinin değeri		2	Odun dışı orman ürünlerinin değeri
	3	Rekreasyon değeri		3	Yaratılan istihdam
	4	Avlanma değeri		4	Orman Köyleri ve Sivil Örgütler
	5	İstihdam yaratma		5	İşlenen orman suçları
	6	Orman toplulukları, sivil örgütler			
	7	Orman köyleri hane geliri			
	8	Orman köyleri hane gelirinde ormancılığın payı			
	9	Gıda güvenliğine katkı			
	10	Orman alanında yerleşim değişikliği			
	11	İşlenen orman suçları			

3. Sertifikasyon ve Sürdürülebilir Orman Yönetimi

Sertifikasyon, ormancılık uygulamalarının bağımsız bir organ tarafından değerlendirilmesine ve denetlenmesine dayanan bir sistemdir.

Diğer bir ifadeyle, Uluslararası düzeyde orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini teşvik etmek amacıyla kullanılan sertifikalandırma sistemi, bir orman işletmesi bünyesindeki yapılan tüm orman işletmeciliği etkinliklerinin bağımsız bir kurum tarafından, belirlenen ölçüt ve göstergelere göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci ifade etmektedir. Böylelikle, orman kaynağının sürdürülebilir bir şekilde işletilmesi sağlanmakta, tüketicilere de ürünlerin bu tarzda işletilen bir orman kaynağından geldiği belirtilmiş olmaktadır (Türker vd., 2001; Türker, 2003).

Sertifikalandırma sisteminde, devlet kurumları, STK'lar, profesyonel mesleki kuruluşlar ve organizasyonlar gibi geniş yelpazeden katılımcılar, ortak bir zeminde buluşmaktadırlar. Verilen sertifikalandırma belgesinin belli bir süre geçerli olması ve bu süre sonunda yapılan incelemeler neticesinde belgenin yenilenip yenilenmeyeceğine karar verilmesi, sertifikalandırma süreci içerisinde dikkati çeken diğer bir husus olmaktadır. Böylelikle söz konusu süreç, orman işletmelerini değişen çevre şartlarına uyum sağlamaya yöneltici olmaktadır (Türker vd., 2001).

Sertifikalandırma işlemi, arazide işletmecilik etkinliklerinin kontrolünün yanı sıra elde edilen ürünlerin, satışının yapıldığı pazarlama noktasına kadar olan tedarik zincirinin kontrolünü de sağlamaktadır. (Akyol, 2004).

Sertifikalandırma, orman sahiplerine orman işletmeciliği etkinliklerinin standartlara karşı ölçülmesini ve bu standartlara uyarak işletme etkinliklerini gerçekleştirdiklerini göstermelerine olanak vermektedir. Aynı zamanda sertifikalandırma, üretici tarafından yapılan çevresel iddiaları geçerli kılmak ve dolayısıyla da tüketicilerin güven ve desteğini kazanmak veya odun ürünlerinin orijini olan ormanlar hakkında normalde üretici tarafından açıklanmayan gerçekleri belirgin şekilde ortaya koyma amaçlarına hizmet etmektedir. (Baharuddin, 2008).

Ulusal ve uluslararası ölçeklere göre sertifikalandırmayı gerçekleştiren, kendilerine özgü sistemleri, uygulama şekilleri ve standartları olan kuruluşlara sertifikalandırma kuruluşları denmektedir. Farklı yapıda sertifikalandırma sistemleri olmasına rağmen en çok kabul gören ve yaygınlaşan sertifikalandırma sistemi, kabul edilmiş standartlara göre tarafsız ve bağımsız bir kuruluş tarafından bizzat alan üzerindeki değerlendirmeleri içermektedir. Dünya üzerinde orman sertifikalandırma yapan belli başlı kuruluşlar şunlardır (Ozinga, 2008):

Orman İdare Konseyi (FSC), Pan Avrupa Ormanlık Sertifikasyon Sistemi (PEFC), Doğal Tropikal Ormanların Sürdürülebilir Yönetimi İçin Uluslararası Tropikal Yuvarlak Odun Örgütü (ITTO), Kanada Standartlar Kurumu Sertifikasyon Sistemi (CSA), Afrika Kereste Örgütü Standartları, Amerika Orman ve Kağıt Endüstrisi Kurumu'nun Sürdürülebilir Ormanlık Programı Sertifikasyon Sistemi (AFPA), Endonezya Eko-etiketleme Kurumu (LEI), Malezya Ulusal Orman Sertifikasyonu Kurumu (NTTC), Finlandiya Orman Sertifikalandırma Kurumu (FFCS)'dur.

Orman İdare Konseyi: Orman İdare Konseyi (Forest Stewardship Council) (FSC) en çok bilinen sertifikalandırma sistemlerinden biridir. İngiltere'de bazı odun ürünleri tüccarlarının ürünlerinin çevresel teminatını bir etiket aracılığı ile gösterme istekleriyle başlamıştır. 1993 yılında kurulan FSC, ilk kez 1995 yılında doğal ormanların yönetimi ile ilgili olarak dört bağımsız sertifikalandırma kuruluşuna yetki vererek işe başlamıştır (URL-2, 2008; Ozinga, 2008; Akyol ve Üçok, 2008).

FSC programı küresel olarak tüm orman sistemlerine (Tropik, ılıman, kuzey iklimi ormanları) hitap edecek şekilde düzenlenmiştir. O günden bu yana dünyanın beş kıtasındaki birçok ülkede, ürünlerini FSC damgası ile pazarlayan üreticilerin ve orman sahiplerinin sayısı giderek artmaktadır. Ulusal düzeyde sertifikalandırma işlemi, uluslararası bir sivil kurum olan FSC'den yetki alan bağımsız bir ulusal organ tarafından gerçekleştirilmektedir. FSC sertifikasını almak için, orman sahipleri veya yöneticileri FSC tarafından geliştirilmiş bir dizi sürdürülebilir orman işletmeciliği ilke ve ölçütlerine uymak durumundadır. FSC damgası, son ürünün hammaddesinin ekolojik, sosyal ve ekonomik standartlara uygun olarak yönetilmiş bir ormandan geldiğini ve bunun bağımsız bir kurul tarafından onaylandığını göstermektedir (Geray, 1999).

FSC'nin sertifikalandırmada aradığı temel ölçütler; ormanların “*ekolojik açıdan uygun*”, “*toplumsal açıdan yararlı*” ve “*ekonomik açıdan uygulanabilir*” bir şekilde yönetilmesidir. Bugüne kadar 88 milyon hektar orman alanı FSC tarafından sertifikalandırılmıştır (Geray, 1999; URL-2, 2008; Durusoy, 2002).

FSC' nin sertifikasyon değerlendirmesindeki ilkeleri ise şu şekildedir (Geray, 1999; FSC, 2008):

- Yasalara ve FSC ilkelerine uygunluk,
- Tasarruf ve kullanım hakları ve sorumluluklar,
- Yerli halkın hakları,
- Topluluk ilişkileri ve çalışanların hakları,
- Ormandan sağlanan yararlar,
- Çevresel etkiler,
- Yönetim planı,
- İzleme ve değerlendirme,
- Doğal ormanların sürdürülmesi ve
- Plantasyonlar.

FSC'ye ait bu ana ilkeler sertifika verilmesi çalışmalarında kullanılmaktadır. Belirtilen her ana ilke farklı sayıda gösterge ile ifade edilmektedir.

FSC ana ilkeleri ve OGM ölçüt ve göstergeleri karşılaştırıldığında, OGM ölçüt ve göstergelerinin genel yapısının orman varlığının ve üretim işlevinin sürekliliğiyle ilgili olduğu dikkati çekmektedir. Bu üretimden yararlanan toplumsal kesimlerle ilgili 6 ölçütün, ormanların kalkınmaya katkısını ölçme yeteneği tartışmaya açıktır (Ok, 2007).

Orman Sertifikasyonu işleminde üç ayrı taraf bulunmaktadır. Bunlardan ilki; sertifikasyon programını geliştiren, standartları belirleyen ve standartlara uygunluğu saptayarak sertifika veren ana kuruluştur (örneğin FSC). Sertifikasyona katılan ikinci taraf ulusal veya bölgesel olarak belirlenmiş SOY ölçütlerine göre aday ormanın uygunluğunu denetleyen ve belirlenen sertifikasyon sisteminin uygulayıcısı konumundaki bağımsız kuruluştur. Sertifika almak isteyen ve müşteri pozisyonunda olan orman sahibi ise üçüncü tarafı oluşturmaktadır (İlter ve Ok, 2004).

Sertifikasyon işleminin tarafları Türkiye için incelendiğinde sadece orman sahibinin bulunduğu görülmektedir. Türkiye'deki ormanların hangi ana kuruluşun ilkelerine göre ve hangi bağımsız sertifika kurumunca belgelendirileceği konusunda bir politika bulunmamaktadır. Üstelik sektör ilgi grupları içerisinde yer alan meslek odaları ve sivil toplum örgütlerinin bu alanda sorumluluk almak konusundaki girişimleri bilinmemektedir. Oysa, sertifikalandırma işlerinin büyük bir mali boyutu, istihdam etkisi bulunmaktadır (Ok, 2007).

4. Sonuç ve Öneriler

Birleşmiş Milletler Rio Dünya Zirvesinden sonra orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi çeşitli yaklaşımlarla ele alınmaya başlanmıştır. Zirve sonrasında birçok ülke orman kaynaklarını sürdürülebilirlik temelinde belli ölçüt ve göstergelere göre yönetme yolunu seçmişlerdir. Bu durum, orman kaynaklarının daha verimli kullanılması ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanması bakımından küresel anlamda atılan ciddi adımlardır.

SOY ölçüt ve göstergeleri incelendiğinde, orman kaynaklarına olan ilginin, ormanlardan elde edilecek odun üretiminden çok ormanların vereceği hizmetlerle ilgili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda hem Dünya hem de bölgesel olarak Avrupa sürecinde, üzerinde durulan ölçütlerin başında orman ekosistemi ve bu sistem içinde yer alan biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi olanaklarının araştırılması ve geliştirilmesi olduğu görülmektedir (Yıldırım ve Velioğlu, 2006).

Bu bağlamda, 2005 yılında gerçekleştirilen 1. Çevre ve Ormanlık Şurası, "Orman Ekosistemi ve Sürdürülebilir Kalkınma" başlığı altında alınan kararlar (Karar No: 6/a, 6/b, 6/h, 7, 8 ve 15) incelendiğinde benzer hususların bu kararlar içerisinde de yer aldığı dikkati çekmektedir (Anonim, 2005).

Ancak OGM'nin SOY ile ilgili çalışmaları incelendiğinde:

- OGM'nin hazırladığı başlangıç setinden bugüne gelindiğinde, özellikle OGM'nin kendi görev alanına giren yetki ve sorumluluklarla ilgili göstergelere yöneldiği diğer kurum ve kuruluşların görev alanına giren göstergeleri izleme çalışmalarından çıkardığı görülmektedir.
- Ülkemiz ormanlarının büyük bir bölümünün yönetimi ve kontrolü OGM'nin elindedir. OGM ölçüt ve gösterge seti ile kendi kontrolü altında bulunan ormanları izlemektedir. Ancak, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın diğer ilgili genel müdürlüklerinin yönetiminde ve kontrolünde bulunan ormanlar da bulunmaktadır. Benzer şekilde, ülkemizde oran olarak çok az da olsa özel mülkiyete konu olan ormanlarda mevcuttur. Bu ormanlar için herhangi bir izleme çalışması yapılmamaktadır.
- SOY tanımlarının ortak noktası ormanlardan odun ve odun dışı orman ürünleri elde etmenin yanında, ormanların koruyucu ve hizmete yönelik işlevlerinin de dikkate alınmasıdır. Bu

durumda OGM sisteminin daha çok odun ve odun ürünlerinin sürekliliği üzerine yoğunlaşmış olduğu görülmektedir.

- Daha önceki yapılan çalışmalarda mevcut envanter sistemine ait problemlere değinilmiş ve mevcut envanter sisteminin SOY ölçüt ve göstergelerine tam anlamıyla yeterli veri kaynağı oluşturmadığı dikkatlere çekilmiştir (Akyol, 2004; Akyol ve Tolunay, 2006).
- OGM sistemi ve FSC sistemi karşılaştırıldığında ise, OGM'nin kullandığı mevcut ölçüt ve gösterge seti ile ülkemiz ormanlarının sertifikalandırılması çalışmalarında arzu edilen başarı düzeyinin sağlanması zor gözükmetedir.

1990'lı yıllarla birlikte Dünya üzerinde başlayan SOY ölçüt ve göstergelerinin belirlenmesi sürecinde, Türkiye çeşitli uluslararası anlaşmaları imzalayarak bu sürece taraf olmuştur. Devam eden süreç içerisinde pek çok ülke, ölçüt ve göstergelerini belirlemiş ve ormanlarını izlemeye başlamış ve hatta orman kaynaklarını sertifikalandırmıştır. Ülkemizin de uluslararası arenada söz sahibi olabilmesi ve orman kaynaklarından beklenen sosyal, ekonomik ve sosyo-kültürel faydaları gerçekleştirebilmesi için benzer çalışmaların biran önce bitirilmesi gerekmektedir.

Bu amaçla, "Türkiye Ulusal Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeleri" Çevre ve Orman Bakanlığı çatısı altında,

- Ormanlarımızın ve ormancılığımızın özellikleri dikkate alınarak,
- Katılımcı bir anlayışla belirlenmelidir.

Bu çalışmalar sonucunda oluşturulacak ölçüt ve göstergelerin tüm ülke ormanlarına hizmet etmesi gerekmektedir. Ancak OGM'nin bugüne kadar yapmış olduğu çalışmalar ve bu konularda özveri ile çalışan insanların sürece olan katkıları unutulmamalı, bu kişilerin bilgi, deneyim ve emeklerinden de faydalanılmalıdır.

Kaynaklar

- Akyol, A., 2004.** Türkiye' de Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İlkeleri, Göstergeleri ve Uygulamalar, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, IX+121s., Isparta.
- Akyol, A., Tolunay, A., 2006.** Türkiye' de Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İlkeleri, Göstergeleri ve Uygulamaları, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Journal of Natural and Applied Sciences, cilt:10, sayı:2, s. 221-234, Isparta.
- Akyol, A., Üçok, G., 2008.** Sertifikasyon Kavramı ve Ülkemiz Ormancılığında Durum, VI. Orman Fakülteleri Öğrenci Kongresi, 8-9 Mayıs 2008, s.301-311, Düzce.
- Anonim, 2004.** T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Türkiye Ulusal Ormancılık Programı 2004–2023, Bakanlık Yayın No:266, ISBN:975–8273–64, Ankara.
- Anonim, 2005.** T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 1. Çevre ve Ormancılık Şurası Kararları, AB Sürecinde Çevre ve Orman, Bakanlık Yayın No: 272, ISBN: 975–8273–70–1, Antalya.
- Baharuddin, H., G., 2008.** Timber Certification: An Overview, <http://www.fao.org/docrep/v7850e/v7850e04.htm> Erişim Tarihi: 05/04/2008.
- Durusoy İ., 2002.** Sertifikalandırma ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği, Olabilirliği, Uygulanması Sürecinde Karşılaşılması Muhtemel Darboğazların ve Fırsatların İrdelenmesi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, X+170s., Trabzon.
- FSC, 2008.** FSC International Standard, FSC Principles and Criteria for Forest, FSC-STD-01-001 (version 4-0) EN, [45](http://www.fsc.org/fileadmin/web-</p>
</div>
<div data-bbox=)

data/public/document_center/international_FSC_policies/standards/FSC_STD_01_001_V4_0_EN_FSC_Principles_and_Criteria.pdf Erişim Tarihi : 01/10/2008.

- İlter, E., Ok, K., 2004.** Ormanlık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi (Örnek Olaylarla), ISBN: 975-96967-2-x, 488 s. Form Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Leal, L., C., 1997.** Pan-Avrupa Süreci, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, cilt: 6, s.53, Antalya.
- Ok, K., 2007.** Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi (TR0402.11) Ormanlık Sektörü, Tematik Çalışma Grubu, Bölüm II “Sektörel Sürdürülebilirlik Çözümlemesi” Raporu (II. Yazım).
- Ozinga, S., 2008.** Time To Measure The Impacts Of Certification On Sustainable Forest Management, <http://www.fao.org/docrep/008/y5918e/y5918e08.htm> Erişim Tarihi 06/04/2008.
- Türker, M., F., Başkent E.Z., Durusoy İ., 2001.** Ormanlıkta Sertifikasyon: Orman Kaynakları ve Orman İşletmeciliği Üzerine Etkileri, Uluslararası Gelişmeler ve Türkiye Ormanlığında Gerekliği ve Olabilirliği, I. Ulusal Ormanlık Kongresi, Türkiye Ormanlıklar Derneği Yayını, Kongre Serisi No: 1, 294-305, Ankara.
- Türker M., F., 2003.** Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İle Orman Sınırları Dışına Arazi Çıkarma Uygulamaları Arasındaki Etkileşim: Mevcut Durum, Yaşanan Darboğazlar Ve Çözüm Önerileri, Orman Kanununun 2/B Maddesinin Uygulanması ve Değerlendirilmesindeki Sorunlar Paneli, Ankara.
- Yıldırım, H., T., Veliöğlu, N., 2006.** Sürdürülebilir Orman Yönetiminde Kriter ve Göstergelerin İrdelenmesi, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, seri:B, cilt 56, sayı:1, s.129-140, ISSN 0535-8418.
- Wijewardanal, D., Caswell, S., Christel, P., L., 1997.** Sürdürülebilir Orman Yönetimi İçin Kriter ve Göstergeler, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, cilt: 6, s.3, Antalya.
- URL-1, 2008.** <http://www.ogm.gov.tr> Erişim Tarihi 01/10/2008.
- URL-2, 2008.** <http://www.fsc.org/> Erişim Tarihi 01/10/2008.